

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертацію Мальця Олександра Омеляновича

«Міжнародні ліві об'єднання у першій третині XX століття:

організаційна структура, напрями діяльності», подану на здобуття

наукового ступеня доктора історичних наук

за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія

Дослідження Мальця Олександра Омеляновича присвячене актуальній проблемі, що переконливо обґрунтовано автором у вступі дисертації й автореферату. Поряд з науковою актуальністю згадана проблема має також політичну актуальність, оскільки, як стверджує здобувач у вступі, після розпаду Радянського Союзу й втрати ваги та значення комуністичної ідеології у всьому світі відбулося деяке зменшення уваги до міжнародних лівих об'єднань. Однак їх вагу і значення у світовій геополітиці важко переоцінити. Тому погоджуємося зі здобувачем, що повернення до історичного досвіду та вивчення ідеології і практики поширення лівих ідей у Європі й світі є актуальною науковою проблемою.

У вступі рецензованої дисертації переконливо обґрунтовано актуальність, наукову новизну і практичне значення дослідження, визначено його мету і завдання, методологічні засади. Предметом дослідження в дисертації стали питання, які в минулому не отримали належного об'єктивного висвітлення у вітчизняній історіографії. Поставлену в дисертації мету – дослідити аналіз організаційних засад та напрямків діяльності міжнародних лівих об'єднань (II Інтернаціоналу, Комуністичного Інтернаціоналу, Робітничого Соціалістичного Інтернаціоналу) у першій третині XX ст. – дисертант досяг шляхом вирішення конкретних завдань, керуючись, при цьому, загальнонауковими принципами пізнання та користуючись конкретними методами історичного дослідження.

Відповідно до мети в роботі визначено дослідницькі завдання: з'ясувати особливості діяльності II Інтернаціоналу напередодні та в роки

Першої світової війни; охарактеризувати ідеологічні суперечності між соціал-демократичними партіями під час Першої світової війни; дослідити причини розколів у II Інтернаціоналі; з'ясувати процеси утворення III Інтернаціоналу (Комуністичного Інтернаціоналу) і Робітничого Соціалістичного Інтернаціоналу; порівняти організаційні структури Комінтерну і Робітничого Соціалістичного Інтернаціоналу; визначити напрямки діяльності міжнародних лівих об'єднань у міжвоєнний період XX ст.; розглянути ідеологічні протиріччя в діяльності Комінтерну і Робітничого Соціалістичного Інтернаціоналу (РСІ), їхню полеміку; з'ясувати місце українського питання у діяльності міжнародних лівих об'єднань в 1920–1930-х рр. Незважаючи на значний обсяг поставлених завдань, можемо констатувати, що дослідник з ними успішно справився, про що свідчать тексти його дисертації й автореферату.

Погоджуємося зі здобувачем, що науковою новизною дисертації відзначаються ті розділи, в яких розкрито участь та роль радянських комуністів у розвитку ідеології та практичній діяльності Комуністичного Інтернаціоналу; здійснено порівняльний аналіз організаційних структур Комінтерну і Робітничого Соціалістичного Інтернаціоналу; досліджено ідеологічні протиріччя та внутрішньопартійну полеміку в діяльності Комінтерну і Робітничого Соціалістичного Інтернаціоналу; розглянуто значення українського питання у діяльності міжнародних лівих об'єднань у міжвоєнний період. У роботі удосконалено: підходи щодо розуміння змісту і структури організаційної діяльності Комуністичного Інтернаціоналу та Робітничого Соціалістичного Інтернаціоналу; розуміння політико-ідеологічних аспектів структурної побудови міжнародних лівих об'єднань та організацій; механізми дослідження впливу процесів модернізації суспільства на руйнування усталених ідеологем та зміну політичної ідеології. Новий рівень розвитку отримали: проблеми діяльності та ідеології міжнародних лівих об'єднань у міжвоєнний період; вивчення впливу лівої

ідеології на розвиток міжнародних відносин у першій третині ХХ ст.; питання взаємозв'язку держави та міжнародних політичних інституцій в умовах повоєнних трансформацій.

Історіографічний огляд проблеми, зроблений на високому науковому рівні, дозволив автору чітко окреслити коло питань, які потребують дослідження, і відповідно до того побудувати дослідницький процес. Погоджуємося з твердженням здобувача, що в українській історичній науці відсутнє комплексне дослідження проблеми. У підсумку історіографічного аналізу здобувачем з'ясовано прогалини у висвітленні згаданої теми, що й надалі малодослідженими залишаються проблеми пов'язані з предметом дослідження. Саме їм приділена особлива увага у рецензованій дисертації, з акцентом на вирізнення нових підходів і оцінок.

В основу дисертації покладена ґрунтовна джерельна база. Із документів архівного походження в роботі широко використано неопубліковані документи і матеріали українських і зарубіжних архівів, зокрема: Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України) і Архіву актів нових у Варшаві (Archiwum Akt Nowych). Документальні матеріали зазначених організацій доповнюють особисті фонди відомих теоретиків і керівників міжнародних соціал-демократичних партій низки європейських держав, а також партійні друковані видання, серед яких газета «Правда», журнали «Комуністичний Інтернаціонал» і «Бюлетень Комуністичного Інтернаціоналу» та інших. Використання згаданих архівних установ, уведення в науковий обіг невідомих документів і матеріалів свідчить про належну джерельну базу рецензованої дисертації.

Варто відзначити вміння дисертанта працювати з джерелами і літературою, виважено підходити до аналізу архівних документів, а також періодики, яка потребувала особливо критичного підходу. Схвалюю джерелознавчий аналіз маловідомих документів і матеріалів та запровадження їх в науковий обіг, що є, без сумніву, здобутком автора.

Змістовний аналіз джерел дозволив О. О. Мальцю окреслити основні напрямки діяльності міжнародних лівих об'єднань.

Використана Олександром Омеляновичем Мальцем методологія уможливила осмислення об'єкта дослідження, розкриття зазначеної теми, подання науково аргументованих висновків.

Структура дисертаційної роботи не викликає зауважень за винятком доцільності виділення в окремі розділи історіографії та джерел і методології дослідження, які традиційно подаються в одному розділі. Авторіві вдалося розкрити органічну структуру й напрями діяльності міжнародного лівого руху через призму становлення соціалістичного руху напередодні Першої світової війни, організаційні та ідейно-політичні зміни у міжнародному робітничому русі, ставлення Другого Інтернаціоналу до революційних подій у Росії у 1917 – 1919 рр.

У роботі знайшли відображення процеси розколів у Другому Інтернаціоналі шляхом аналізу дискусій щодо ідеологічної платформи об'єднання лівих партій й утворення Соціалістичного робітничого інтернаціоналу. Автор не обійшов увагою діяльність Комінтерну й розкрив його організаційну структуру й ідеологічні засади. Особливо слід відзначити доцільність подання розділу про українське питання в діяльності Комінтерну та Соціалістичного робітничого інтернаціоналу, що підкреслює актуальність і новизну дослідження О. О. Мальця.

Заслуговує на увагу Розділ 2 рецензованої дисертації – «Теоретико-методологічні засади наукової роботи» присвячений категоріально-понятійному апарату досліджуваної проблеми. У дисертації О. О. Мальця розкрито зміст ключових понять, що стосувалися розвитку міжнародного лівого руху у XX ст. Авторське бачення вже відомих термінів і понять відображає його розуміння суті проблеми у взаємозв'язку з тими змінами, що відбулися в суспільній свідомості й політичній дійсності початку XXI ст.

Погоджуємося з автором, що розгортання міжнародного соціалістичного руху напередодні Першої світової війни супроводжувалося використанням різних форм класової боротьби, включаючи парламентські, й значно розширило соціальну базу соціал-демократії, про що справедливо зазначено в розділі 3 рецензованої дисертації.

Автор вірно на наш погляд стверджує, що міжнародні ліві об'єднання з особливою увагою ставилися до розвитку лівих ідей та рухів в українських землях ще в кінці XIX ст. Малець О. О. зауважує, що в своїй практичній діяльності Комінтерн звертав увагу насамперед на ті території, які після завершення Першої світової війни та подій 1919–1921-х рр. опинились поза межами СРСР. В Польщі розвиток українських комуністичних партій наштовхнувся на потребу вирішення «українського питання».

Погоджуємося з автором, що Комінтерн хоч і визнавав важливим українське питання, однак ставив його в залежність від результатів здійснення «пролетарської революції» у Польщі, Румунії та Чехословаччині, а члени комуністичного руху, які відмовлялися від виконання офіційних директив, офіційно були піддані критиці.

Погоджуємося також, що в умовах «пацифікації», економічної кризи 1930-х років та зростання авторитарних тенденцій вплив КПЗУ на населення західноукраїнських земель був обмеженим зростанням ролі українських національно-державницьких партій.

Основні результати і теоретичні положення дисертації Олександра Омеляновича Мальця викладені у вступі, семи розділах, вісімнадцяти підрозділах і висновках.

Висновки дисертації дають вичерпні відповіді на завдання, поставлені у вступі. Вони є, на наш погляд, достовірними і повними, свідчать про наукову новизну і практичну значимість роботи. З висновками своїх досліджень здобувач ознайомив широку наукову громадськість, беручи участь у науково-практичних конференціях. Опубліковані результати

дослідження допомагають краще зрозуміти низку суперечливих аспектів історії становлення міжнародного лівого руху у зазначений період. Наукові здобутки Олександра Омеляновича Мальця відображені принаймні в трьох монографіях і 42 публікаціях, із них шість статей, зокрема, в закордонних наукових збірниках.

Отже, дисертація Олександра Омеляновича Мальця є самостійною і завершеною працею, яка присвячена розв'язанню актуальної наукової проблеми. Її основні результати, відбиті в авторефераті та наукових працях є суттєвим внеском у дослідження спеціальності 07.00.02 – всесвітня історія й сприятимуть, на наш погляд, розв'язанню конкретних практичних завдань державного будівництва на сучасному етапі.

Поряд з тим, оцінюючи дисертацію Олександра Омеляновича Мальця загалом позитивно, необхідно внести деякі уточнення і побажання.

По-перше, в огляді історіографії автор згадує всіх фахових дослідників, праці яких були дотичними до теми дослідження. Однак вважаємо, що треба було акцентувати увагу на конкретний внесок авторів у розробку досліджуваної теми і більш критично оцінити їх науковий доробок, а також глибше прослідкувати сучасні тенденції в українській, польській та російській історіографії.

По-друге, стосовно списку використаних джерел, то тут також дуже багато позицій літератури, які лише побічно торкаються теми дослідження й не зачіпають проблеми міжнародного лівого руху, а лише доповнюють картину суспільно-політичного життя Європи і світу першої третини ХХ ст. До того ж вважаємо доцільним використання в роботі оцифрованих документів і матеріалів, преси, мемуарів і аналітичних монографічних розвідок, що розміщені на інтернет-сайтах.

Насамкінець, в авторефераті треба було акцентувати увагу на особистому внеску здобувача в розкритті досліджуваної теми й вказати перспективи розвитку міжнародного лівого руху.

Зазначимо, що висловлені побажання і зауваження не є принциповими, оскільки лише відтворюють наше бачення проблеми.

У цілому, не зважаючи на зауваження, докторська дисертація Олександра Омеляновича Мальця виконана на належному рівні, заслуговує на високу оцінку як самостійна та оригінальна праця. Зміст дисертації викладено у логічній послідовності. Науково-довідковий апарат оформлено відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України. Основні положення та висновки дисертації викладено та обговорено на міжнародних колоквиумах та конференціях. Поставлені дисертантом цілі й завдання виконано. Автореферат розкриває методи дослідження й відображає основний зміст дисертації. Положення і висновки рецензованої монографії з достатньою повнотою висвітлені у публікаціях автора. Все це дає підстави говорити про здобувача як зрілого науковця, який володіє необхідним історичним інструментарієм і навиками дослідницької роботи.

Вважаю, що дисертація Мальця Олександра Омеляновича «Міжнародні ліві об'єднання у першій третині XX століття: організаційна структура, напрями діяльності», є завершеною науковою працею, цілком відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до докторських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія.

Офіційний опонент,
завідувач кафедри історії слов'ян
Державного вищого навчального закладу
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
доктор історичних наук, професор

В. Л. КОМАР

